

Dcera padajícího listí

Příběh o duši, která přežila díky lásce

Tereza Nagy Štolbová

TRITON

TRITON
Praha / Kroměříž

Tereza Nagy Štolbová

Dcera padajícího listí

Příběh o duši, která přežila díky lásce

Dcera padajícího listí

Příběh o duši, která přežila díky lásce

Tereza Nagy Štolbová

Tato kniha ani žádná její část nesmí být kopírována, rozmnožována ani jinak šířena bez písemného souhlasu vydavatele.

© Tereza Nagy Štolbová, 2014

© Stanislav Juhaňák – TRITON, 2014

Cover © Renata Brtnická, 2014

Vydal Stanislav Juhaňák – TRITON,
Vykáňská 5, 100 00 Praha 10,
www.tridistri.cz

ISBN 978-80-7387-710-1

*Věnováno matce Libuši, jejímu rodu,
otci Jiřímu, jeho rodu, mému muži, Kryštofovi,
Sebastianovi, Amelii Lee, sestřičce, Martinovi a Tonovi.*

Obsah

Předmluva / 13

KNIHA PRVNÍ: ČAS ZROZENÍ

PODZIMNÍ DÍTĚ (TO Z(A)TRACENÉ DÍTĚ) / 18

KNIHA DRUHÁ: ČAS ZAMRZNUTÍ

DÍTĚ ZIMY (TO PROPŮJČENÉ DÍTĚ) / 49

KNIHA TŘETÍ: ČAS ROZKVĚTU

JARNÍ DÍTĚ (TO SÍLENÉ DÍTĚ) / 81

KNIHA ČTVRTÁ: ČAS PLODŮ

DÍTĚ LÉTA (TO PŘEŽIVŠÍ DÍTĚ) / 144

Boží muka / 163

Epilog / 165

Cesta do srdce a pod jazyk (doslov) / 167

Matky, vy matky, které zavrhuje své dcery,
zavrhuje s nimi i sebe samé.

Opuště nelásku, neboť není života bez lásky
a duše v odmítání umírá.

Dcery, vy dcery, které zavrhuje své matky,
činite to, co ony v zaslepení učinily vám.

A činite ještě víc. Zavrhuje samy sebe.

Odpuště. Není jiné cesty ke svobodě.

Daly nám život. A to je víc než dost.

Dar života nic nepřevyšší.

S úctou se proto skláním před vámi.

A šeptám: děkuji vám, matky.

Nestalo se mi nic víc a ani nic míň než to,
že jsem byla na samém počátku svého života
zavržena a opuštěna svou matkou.

Nestalo se mi nic víc a ani nic míň než to,
že jsem ztratila víru v dobrý svět.

Nestalo se mi nic víc a ani nic míň než to,
že jsem ztratila důvěru v sebe samu
a bloudila dlouho, předlouho bez útěchy
v jeskyni svého nitra.

Nic víc a ani nic míň...

Předmluva

Každý příběh je zalidněn hrdiny. I tento. Každý, je-li součástí takového příběhu, si přeje být popsán ve světle pozitivního hrdiny. Většina příběhů je takových – jsou v nich gloriifikovaní a zahrvovaní hrdinové a pak ti, kteří jsou kdesi mezi. Doufám, že z mých slov pochopíte, že pátrám po tom, jací jsou lidé v příbězích. Ve všech příbězích. V těch skutečněžitých. V těch, které se týkají nás všech. Prožít Příběh Života znamená vystavit svůj osud světlu, šeru i temnotě. Ty i já i ti, s kterými se setkáme jen na chvíli, my všichni jsme hrdinové. Ne méně nebo více významní než ti ostatní. Procházíme od početí, zrození a ke smrti stále stejnou cestou. Potkáváme se na ní. Činíme volby. Jsme na ně hrdí nebo se utápíme ve studu. Prožíváme bolest, radost, smutek, zoufání si, naději. Prožíváme toho více, než je možné pojmenovat jazykem. Někdy nám druzí rozumí, jsme jim pochopitelní, jindy nechápeme ani sami sebe. Očekáváme lásku a dostáváme prázdnou náruč. Ztrácíme se v prázdnotě a na okraji propasti nečekaně objevujeme lásku a blízkost druhého člověka. Odsuzujeme a jsme odsuzováni. Domyšlíme si různé části svých i cizích příběhů. Zrcadlíme se v těch, kteří zasáhli naše duše. Na počátku v matce. O trochu později v otci. Bez jejich ochrany, péče a lásky umíráme. Na počátku jsme bezbranná mláďata, zcela závislá. Na počátku je náš příběh velmi křehký. Jako naše těla a duše. Říká se, že Bůh na počátku stvořil slovo. Tím slovem je podle mě v každém lidském příběhu MATKA.

Odpustila jsem. Oběma svým matkám. Té první, že mě opustila a učinila tím to, co jí samotné bylo učiněno. Zopakovala svůj osud. Předala jej své dceři. Druhé, že přijala cizí dítě, aniž by si uvědomila, co činí, a vyjádřila nejprve úctu jeho rodině a rodu. A také to, že moje dětské srdce zůstalo prázdné. Necítila jsem se milovaná.

Teď zbývá odpustit sobě. Že jsem na mnoho let opustila samu sebe, nehledala úctu k sobě samé a soucit ke svému zraněnému srdci. Nikdo mě nenaučil milovat se. Absenci lásky jsem převzala jako štafetu z mramoru. Tvrdou, chladnou a tíživou. A mnoho let jsem si nedovolila nechat ji jednoduše za sebou. Nepokračovat. Milovat místo nenávidět. Pomohla slova a láska, kterou jsem znenadání objevila jako most na okraji propasti. Láska ženy i muže. Láska dětí.

Byť zde budu psát především o matce, začnu otcem. Můj otec kdysi dávno, odhaduji, že v době, kdy byl přibližně stejně starý jako nyní já, poskytl sám sebe a svůj život jako námět k dokumentu Bez lítosti. I já zde v následujících řádcích od prvního až k poslednímu slovu poskytuji samu sebe a vzpomínky na život, který jsem prožila, jako námět svého psaní. Taktéž bez lítosti. Ničeho, co jsem prožila, nelituji. Naučila jsem se respektovat a ctít to, co přesáhlo moje síly, a aktivně ovlivňovat to, co bylo a je v mojí vůli. Nelituji toho, že byla moje duše skrze duševní bolest osekána až k jádru člověčenství. Lidé tomuto stavu říkají dno. Ano, můj otec a já jsme pocítili na vlastní kůži to, čemu my lidé říkáme utrpení. On dovršil své utrpení v aktu sebezničení a krátce po natočení dokumentu uhořel v holobytě. Já jsem své utrpení přežila a proměnila v každodenní výzvu hledání cesty, která by pro mě znamenala naplnění duše štěstím, nadějí a radostí.

Můj příběh je příběhem pro ty, kteří žijí se zkušeností hlubokého zranění duše, pro ty, kteří je doprovázejí, a také pro ty, kteří v příbězích hledají vlastní hrdinství, porozumění svému příběhu nebo naději. Je příběhem o všech dětech, které z nějakého důvodu ztratily matku a mateřskou lásku. O jejich odvaze a touze žít i navzdory této nesnesitelné ztrátě. Je příběhem o tom, jak odolná je dětská duše. Je také příběhem o tom, jak je obtížné a zraňující vypořádat se s raným osaměním a ztrátou těch nejbližších. A také je příběhem pro všechny ženy, které se stanou nebo už staly matkami vlastního nebo cizího dítěte. Příběhem o tom, jak hluboká a široká je dětská duše a jak velikou sílu má láska matky a život uprostřed rodu, ke kterému patříme. Je příběhem o hledání ztracené identity, o bezmoci dětství a moci dospělosti. V blahodárném i neblahodárném smyslu. A příběhem

o tom, že každý máme svůj příběh minulosti, který ovlivňuje to, jací jsme a jak prožíváme přítomnost i budoucnost. Je výzvou k porozumění tomu, kým jsme byli, kým díky tomu jsme a kým být toužíme.

Touto knihou, slovy, která v ní vyslovuji o některých dnech svého života, překračuji svoji mnohaletou a hluboce zakořeněnou touhu zakrýt si dlaněmi příliš obnaženou tvář – bránu do své bolesti a bezbrannosti – čili touhu být neviděná, neslyšená, a tedy nezranitelná... Příběhy, vzpomínky, obrazy, sny a slova tvořící můj příběh jsou jako spousta rozložených matrjošek rozházených po podlaze. Jedna nezapadá do druhé, i když by mohla. Bylo by možné trpělivě prohlédnout každý kousek a najít k němu druhou půlku. Bylo by možné vložit jednu do druhé. Bylo by to možné, ale ne v tomto příběhu. Neboť chybí matčiny vzpomínky a otcovy sebejisté ruce. Ty jediné by mohly chaos jednotlivých kousků proměnit v krásu a jednotu zapadajících matrjošek, které symbolizují tajemství života: Jeden vyrůstáme z druhého. Jedna vzpomínka navazuje na druhou. Jedna duše se rodí a zraje a sílí v blízkosti té druhé. Co by byla jedna matrjoška bez druhé? Jen prázdná figurka bez smyslu a naplnění.

A tak je to i se mnou. Od dětství si pamatuji prázdnotu svojí duše způsobenou opuštěním matkou a vyvržením z rodu. Chyběla mi matka, která by mě ochránila skrze své tělo – svojí přítomností –, a mojí matce chyběla její matka, která by ji ochránila a naučila chránit. A mojí babičce možná také chyběla matka, která by ji naučila to, co neposkytla své dceři, mojí matce...

Vše, co jsem v důsledku opuštění matkou i otcem a jejich rody prožila, se odrazilo ve způsobu, jakým jsem přijímala druhé lidi, sebe a život. Nejdříve jsem musela jako dítě bez volby přijmout to, co působili druzí, poté již jako dospívající jsem se od nich odpoutala a vstoupila do prostoru svého života, kterému říkám svoboda. Svoboda voleb a činů. Svoboda toho, co jsem žila a žiju doposud. Ta část, která se mi mnohdy zdála k nepřežití, naplňuje následující stránky slovy. A ta slova jsou výpovědí o životě na pokraji duševního zdraví a také o životě neuvěřitelně silného dítěte, které navzdory všemu a všem přežilo a v pravý čas překročilo hranice svého zranění, aby

mohlo darovat příběh svým vlastním dětem a poskytnout jim to, co samo nedostalo. Mateřskou přítomnost a lásku. Domov. Důvěru ve svět a v lidi, kteří nás světem provází.

Přežila jsem ztrátu sestry dvojčete, ostatních sourozenců, otce, matky i prarodičů. Kdybych se narodila v době druhé světové války, mohl by být tento příběh příběhem židovského děvčátka o přežití holocaustu. Narodila jsem se ale až o tři desetiletí později a můj příběh je kupodivu – a přesto – příběhem o ztrátě místa uprostřed svého rodu. Byla jsem násilně odtržena od těch, s nimiž jsem spojená krví. Holocaustem pro moji duši (a někdy i pro moje tělo) byly měsíce strávené ihned po narození v kojeneckém ústavu, roky s víceméně nepřítomnou matkou, kterou si nepamatuji, roky prožité v dětském domově, které si pamatuji jen velmi málo, roky v nevydařené adopci, které se překrývají a navazují na roky sebepoškozování a sebeodmítání, a tytéž roky ztráty kontaktu s vlastními pocity a potřebami, roky mnohaletého hladovění nejen po lásce, ale také dobrovolného hladovění v podobě mentální anorexie a bulimie, roky derealizace a depersonalizace a ztráty smyslu života. Roky na okraji propasti mezi bytím a nebytím, mezi životem, přežíváním a občasnou touhou po smrti. Ano, přežila jsem utrpení, které mi připomíná trauma odtržení od domova v rámci deportací do koncentračních táborů. Toto moje trauma bylo mnoho let skryté, nikým nepovšimnuté a nepozorované. Ani já sama jsem jej nechápala a neměla pro ně jazyk, kterým bych jej byla schopná pojmenovat. Až nyní...

„Ale našly se i příběhy o přežití. V ghettu se hodně mluvilo o takzvaných dětech ze studně,... které rodiče zavěsili do sedátka z prostěradla a pak je spustili do studny na řetězu, kterým se vytahuje a spouští vědro s vodou... ***Pomyslí na děti ze studny. Jak dlouho asi musejí být tam dole v mrtvé studené vodě, než se v nich něco nenávratně zlomí a nahoru se dostanou proměněné v někoho úplně jiného?***“

(333–339, Sem-Sandberg, S., Chudí v Lodži)

KNIHA PRVNÍ: ČAS ZROZENÍ

PODZIMNÍ DÍTĚ (TO Z(A)TRACENÉ DÍTĚ)

*Byla jsem ztraceným a zatraceným dítětem v čase ba-
bího léta a nádherně barevného listí podzimu. Byla jsem součás-
tí nepředstavitelného vesmíru symbiózy uvnitř své matky se svojí
sestrou, aniž bych tušila, že je nejvyšší čas k loučení. Neboť již brzy
budu vyrvaná z lůna matky a toho dne naposledy pocítím jemné
doteky dlaní svojí sestřičky a poté se obě vynoříme do světa sláb-
noucí krásy barev a síly slunce. Bezbranné a opuštěné... Samy...*

*Když je zatracená matka, je zatracené i její dítě. Když se ztratí
matka, ztratí se i dítě. Jeden bez druhého nemohou žít. A když přece
žijí, je to poloviční život. Polovina srdce dítěte, která by byla zaplně-
na láskou matky, je prázdná. Je-li ztracený i otec, celé srdce dítěte
bije prázdnotou. Duše matky z poloviny ztratí smysl, je vyprázdně-
ná, zatratí-li své dítě. Druhá polovina klopytá vedle té vyprázdně-
né, snaží se žít a po tvář i jí nepřestávají stékat slzy.*

Prolog

O tomto období svého života jsem řadu let nedokázala vyprávět jinak než v dialogu. Otázky, které přicházely, byly pavučinou, po které jsem vypouštěla černého pavouka vlastních a cizích vzpomínek a domněnek. Pavouka, kterého jsem se štítila a bála a s kterým jsem se během nočního života opakovaně setkávala v děsuplných snech. Prožitky hrůzy, když mi seskočil nebo spadl na tvář, mě ve snu zcela paralyzovaly

a probouzely zbrocenou potem. Ze svého života jsem se však probudit nemohla. A ignorovat otázky terapeutů ani vlastního nitra jsem také nemohla.

Víš, lidé si plně nepřipouští, jaké bohatství je být součástí rodu. Žít ve svém rodě. Neuvědomují si, že jsem absurdně a absolutně vytržená z kořenů. Dívají se na mě a ptají se: Jak jsi to přežila? A já mlčím. Jejich otázka je zbytečná. Kdyby se dívali, viděli by odpověď. Neboť já to ještě stále žiju.

Ptáš se, co? Co jsem přežila? Nebýt dcerou, která by se koupala obnažená a spočinutá ve vlnách láskyplné blízkosti matky. To.

Kolik jsi mi toho vzala, matko, tolik jsem se toho naučila o hloubce utrpení, které může prožít osamělé dítě, a o vůli k přežití.

1.

Dcery podzimu

Jsem dcerou podzimu. V tomto čase jsem se narodila. Každý rok, kterým těžkne moje tělo, prochází moje duše prapodivným chvěním tohoto času. Je podzim. Třicátý čtvrtý podzim mého života. Pozoruj větve stromů. Září slábnoucím sluncem západu. „Podívejte, děti. Není to krásné? Listy září barvami odcházejícího slunce.“ Miluji červánky a nebe je právě v tuto chvíli červené. Moje děti vidí na okamžik krásu, kterou jim předávám slovy. Moji duši naštěstí nevidí. Nic krásného na ní není. A to listí na stromech bude za pár týdnů tlít na studené zemi, pomyslí si. Stejná tma a zápach jako uvnitř mě. Bojím se dusivých pocitů, které se ke mně každým rokem spolu s podzimem vrací. Je podzim, moji synové pozorují krajinu lemovanou červení nebe a já se chvěji chladem, který nepřichází z nevytopeného auta, ale ze ztracených, znovunalezených a hledaných vzpomínek. Jsem (spolu se svou sestrou) dcerou podzimu.

Moji rodiče mě museli počít někdy v dubnu. Mě a moji sestru. Možná byl toho dne apríl. Možná to považovali za dobrou příležitost,

jak oslavit příchod jara. Zcela jistě nechtěli další děti. Aspoň moje matka ne. Nebyla jsem její první a ani poslední dítě. Některé porodila, jiné vyvrhla do studeného světa mnohem dříve, než byly podobné lidským bytostem. Moji ztracení sourozenci. Dříve mrtví než živí. Ale mně a mojí sestře darovala život. Náhodou? Záměrně? Kdo ví. Pochybují, že by se rozhodla pro porod místo potratu, kdyby věděla, že budeme dvě... Teď už se to nedozvím. Je mrtvá.

Narodily jsme se o dva měsíce dříve. Vrásčité tvářičky novorozenečných děťátek matku zřejmě nedojímaly. Porodila nás v bolestech a ve vůni cigaretového kouře. Byla drsná, ta naše matka. Sama proti světu a nejspíš i proti sobě přivedla na svět dvě nezralé holčičky. Z té doby si samozřejmě nic nepamatuji. Vše, o čem vyprávím, jsou jen představy a vzpomínky předávané těmi druhými, těmi, kteří byli svědky matčina mládí. Jen moje tělo si pamatuje. Paměť těla z tohoto období mě doprovází až do dospělosti. Umožňuje mi zůstat ve spojení se svými kořeny, se svým rodem. Jsem ta, která je od okamžiku zrození oddělená a vystavená utrpení. Odloučená, osamělá, vyvržená, bez lásky a bezpečí. To vše jsem musela přežít, abych mohla psát tyto řádky a sprádat do slov obrazy svého dětství. Počátek mého života je jako nit s pevným uzlíkem, ze které se již nevyvlékne žádný korálek mých dalších dnů. Režná nit prořezávající kůži na mých prstech, když se z ní snažím stáhnout to, co mě příliš tíží.

Několik měsíců jsme strávily v inkubátoru a poté v kojeneckém ústavu. Naše matka si nás vyzvedla ve chvíli, kdy už jsme od ní byly zcela odloučené. Kdybych si pamatovala toto období, vypadalo by to nejspíš následovně. Bílé zdi. Ostrá světla. Chlad. Střídání dnů a nocí. Cizí ruce a cizí tváře. Bolest. Bolest nezralých plic při každém nádechu. Bolest dítěte bez mateřské lásky. Cizota. Strach. Vyvržení z ráje podmorského světa v matčině děloze. Ztráta té druhé bytosti, která byla nedílnou součástí mého těla. Mojí sestry. Čas doteků našich hebounkých prstíků uvnitř plodové vody je nenávratně pryč. Hudba jejího srdce dozněla. Teplo a blízkost spolubytí je navždy ztracené. A také čekání. Nekonečné čekání na návrat. Tělo vyčkávající návrat blaženosti. Nic z toho si nepamatuji. Ale kdybych si pamatovala,

plakala bych nad tou obrovskou ztrátou matky i sestry na počátku svého života i v této chvíli.

Několik měsíců čekání, o kterém jsem netušila, že je čekáním, muselo být v mém vnímání času věčností. Navěky zakletá v plastové nebo skleněné krabici zvané inkubátor. V podivném světě, kde není nikdo, komu náležím a ke komu je možné schoulit nezralé tělíčko. Doposud nerozumím tomu, jak jsem to přežila. Moje sestra nejspíš v tomto období ztratila duši. Ačkoliv jsem byla druhá a nedostávalo se mi při porodu kyslíku, dostalo se mi mnohem více síly k přežití. Byla jsem dvojče B. Ta druhá, a přece silnější. Dříve než jsem vyklouzla z matčina těla, musela jsem si prožít okamžik plynových komor rodu, ke kterému náležím. Přidušená jsem vstoupila do světa, který pro mě neměl méně než život a více než cizotu a utrpení ztráty domova.

Doposud, když mám vstoupit do prostor nemocnice, třepe se mi v těle vyplašený a uvězněný ptáček. Bojím se zápachu dezinfekce, čistoty uniform lékařů a sester, falešnosti úsměvů, špatně skrývané lhostejnosti v jejich očích. Bojím se pocitu bezmoci, který by už v přítomnosti bezmoci být neměl, tělesné vzpomínky, že jsem vydaná naspas cizí vůli. Můj strach je rok od roku menší. Byly doby, kdy jsem se třásla hrůzou před každým lékařem, každou sestrou, které jsem se měla vydat do rukou. Paměť mého těla byla a je neumlčitelná. Předě dveřmi lékařské ordinace nebo nemocnice zcela jistě vím, že se už nikdy, nikdy nechci vrátit k hrůze bezmocného dítěte v ústavní postýlce. S úzkostí a nelibostí se vydávám cizím rukám a cizí vůli. Nic dobrého z toho pro mě nikdy nevzešlo. Pro moji duši. Musela jsem potlačit emoce a vše, co bylo nevyjádřené nebo neošetřené, všechny ty pocity smutku, strachu, úzkosti se vklínily mezi buňky a kosti mého těla. Jako malé dítě i jako dospívající jsem bývala zcela zaplavená jen těmito pocity – stávala jsem se úzkostí, strachem a hrůzou z cizích lidí a z bolesti, kterou mohou způsobit. Ale skrývala jsem to. Jako dospělá jsem ta, která v některých chvílích prožívá tyto pocity, ale umí je pojmenovat, v klidu pozorovat, a ochránit tak svoji duši před jejich záplavou. Tehdy nebylo úniku. Nyní už se umím chránit.